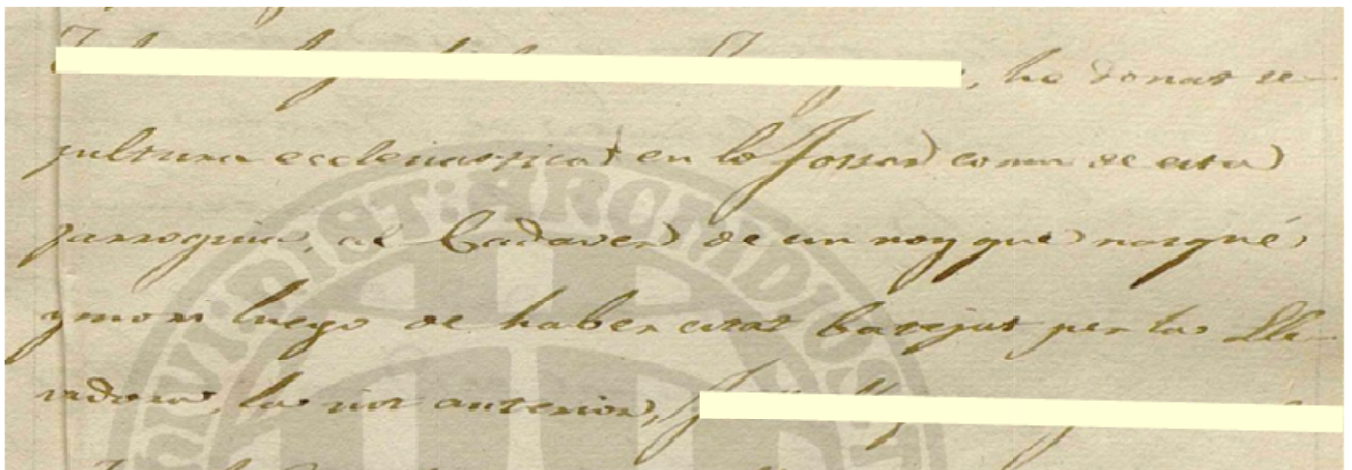

Els Noms i Cognoms de la Gent de Marçà de fa un segle

Ara vivim en una època en que els noms que posem als nostres fills són molt variats, originals i fins hi tot estrofolaris. Els mitjans de comunicació i les modes en són molt influents.

A l'estadística dels noms més freqüents dels nadons que ofereix l'Institut d'Estadística de Catalunya hi trobem: Marc, Júlia, Leo, Martina, Àlex, Jan, Nil, Emma, Pol, i un llarg etc., tots ells noms que no tenen res a veure amb els noms que es posaven un segle enrere al nostre poble.

En aquella època els nens i les nenes naixien a casa, els coneixements de la llevadora eren essencials per a tenir un bon part. Un cop nascuda la criatura s'havia de batejar de seguida. Si el part anava malament i la criatura moria o, a criteri de la llevadora, estava en perill de mort, ella mateixa l'hi administrava el sagrament del bateig. Després el mossèn, en el Llibre de Defuncions, esmentava aquest bateig, atès que es tractava d'una emergència.

.....he donat sepultura eclesiàstica en lo fossar comú de esta parròquia al cadàver de un noy que nasqué, i morí luego de haber estat batejat per la llevadora, la nit anterior.....

Si el nadó havia sobreviscut, el mossèn el batejava amb tota la litúrgia. El bateig es feia el dia següent al naixement i les mares es quedaven a casa, mig mortes (literalment, moltes vegades era així), reposant de l'esforç.

La figura dels padrins era essencial, el mossèn els advertia del parentiu espiritual que adquirien envers la criatura, i els avisava de les obligacions concretes, havien d'educar el nou nat, en cas de no poder-ho fer els pares, en la fe catòlica, i ensenyar-los la doctrina cristiana.

Els padrins tenien molt a veure amb els nom dels seus fillols. En alguns casos eren ells, exclusivament, els que triaven el nom. Conten els nostres padrins (ara en diem avis), que el padrí o la padrina, moltes vegades, no havien comunicat als pares com tenien pensat anomenar a la criatura, i no era fins que s'anava a l'església que es desvetllava el nom.

No es doncs d'estranyar, que el padrí o la padrina, en un excés d'originalitat o potser també amb un pel de mala bava, possessin noms que en algun cop indignés fins i tot als pares.

Després s'havia d'inscriure el naixement al Registre Civil, on el jutge o el seu secretari anotaven les dades estipulades: noms de la mare, el pare, els avis...etc. , i el nom del nou nat. Val a dir que hi ha períodes en que el nadó rebia tres noms.

Conten els nostres padrins, que el pare, que quasi sempre era el declarant del naixement, es trobava amb el jutge pel carrer i li deia que inscrivís la criatura. El jutge, si trigava massa dies, potser no recordava amb claredat el nom que s'havia de posar, i en posava un altre. I així és com el nou nat ja tenia un altre nom al poc de nàixer.

De fet, aquest error no tenia massa importància al darrer terç del segle XIX, ningú anava a consultar els llibres d'actes, i a la criatura la cridaven pel seu nom real, o ves a saber si ja li havien posat un renom.

La manera d'escriure els noms o els cognoms ha anat variant. Els noms els hem trobat escrits de maneres diferents: Joseph, Theresa, Anton i Antoni, Agna Maria, Gabriell....

Amb els cognoms era més complicat ja que es transmeten de pares a fills, i, per tant, s'havia d'escriure sempre igual. En els primers Fogatges coneguts, 1497 i 1553, hi trobem escrits: Spluga, Piquer, Barcelona. Cap a finals del segle XVIII i principis del XIX, hem trobat: Puijades, Benaijes, Peleijà, Pedrolo, etc., són tots noms coneguts que avui escrivim lleugerament diferent.

S'ha de tenir en compte que molt poca gent sabia llegir i escriure, per tant, els cognoms, com els noms, els escrivia qui en sabia, és a dir, els notaris, els escrivents, el mossèn en els seus llibres parroquials, el jutge que inscrivia les actes..... I així, un mateix cognom, com Peleijà per exemple, pot ser escrit de manera diferent a Marçà: Pellejà, que a Capçanes : Pelejà.

També s'ha de tenir en compte la castellanització imposada del noms i cognoms.

En aquest estudi estadístic mostrem un recull de noms i cognoms dels llibres de naixements i de defuncions extrets del Registre Civil de Marçà, en un període d'uns cinquanta anys des de les primeres inscripcions fins el 1920.

Malgrat que el registre va entrar en vigor el 1871, a Marçà ja s'anotaven els naixements des de 1866, i les defuncions no es van començar a inscriure fins el 1875.

Són, doncs, tot noms de marçanenques i marçanencs centenaris.

La mostra s'ha fet amb un total de 1.850 naixements de 1866 a 1920 i 1.260 defuncions de 1875 fins 1920.

Els Noms

Tot i la influència de les padrines i padrins que hem esmentat, els noms que es posaven a les nostres criatures no devien diferir dels noms posats als pobles veïns. Però també es posaven, de tant en tant, noms que podríem dir que són originals o poc coneguts al seu temps.

Un cop vistos els naixements i les defuncions d'aquests cinquanta anys, el que ens mostra és:

En el cas de les dones, el nom que més es va posar als naixements va ser Teresa, però Maria era el nom de dona més nombrós si sumem els naixements i les defuncions.

En els cas dels homes el nom indiscutible va ser Josep.

Quadres amb la llista dels vint noms més habituals, als naixements i a les defuncions:

Naixements entre 1866 i 1920	
Nom	Comptador
Josep	83
Teresa	80
Joan	77
Maria	76
Rosa	69
Josep Maria	64
Joaquim	38
Pere	33
Maria Rosa	33
Jaume	30
Joan Francesc	30
Joaquima	29
Miquel	27
Joan Baptista	23
Dolors	23
Ramon	22
Francesc	22
Maria Teresa	21
Antònia	20
Enric	19

Defuncions entre 1875 i 1920	
Nom	Comptador
Josep	119
Maria	102
Teresa	92
Joan	91
Rosa	73
Joaquim	35
Francesc	34
Pere	32
Jaume	31
Miquel	27
Joaquima	25
Ramon	23
Antònia	23
Francesca	22
Josepa	20
Maria Rosa	18
Magdalena	14
Dolors	14
Raimunda	13
Lluís	12

Matisant aquest recompte podem veure que si agrupem els noms compostos, Maria seria el nom majoritari de les dones, També s'observa que el nom Josep Maria no era habitual entre els més antics. Els Joan i les Rosa eren i seguien sent molt comuns. Nom com Josepa, Magdalena i Raimunda, que apareixen en el quadre de les defuncions ja no es posen a les nenes quan neixen.

Maria, Teresa, Rosa, Josep, Joan i Josep Maria, són amb diferència, els noms més habituals entre les dones i el homes de Marçà d'aquella època. Com es pot veure res de semblança amb els noms dels naixements actuals.

També cal esmentar noms com Joaquim i Joaquima, i els seus derivats: Quim, Quima, Quimet, Quimeta. I també Francesc i Francesca, també coneguts per Cisco i Cisca o Ciset i Ciseteta. Tots ells noms molt familiars a Marçà.

Però, i els noms no tan habituals? Potser uns padrins i padrines inspirats desitjaven que amb aquell nom el seu fillol fos recordat. Ho han aconseguit, perquè almenys avui més de cent anys després, en parlem.

Els padrins i padrines que no tenien tanta influència s'havien d'accontentar en que la seva proposta fos el segon nom. Un segon nom, que potser mai, ni el mateix inscrit va saber.

Aquesta és una mostra dels noms que van ser poc habituals al seu temps, alguns d'ells únics, uns potser us sonaran i reconeixereu la persona, d'altres han esdevingut avui molt més freqüents. Anotem el nom en castellà, tal i com es van inscriure:

Noms als llibres dels Naixements: Abundio, Aderito, Adriano, Águeda, Alfredo, Amable, Ambrosio, Balbina, Basilisa, Benigno, Bernardo, Bonifacio, Camila, Caricia, Carolina, Casimiro, Cástulo, Concesa, Cosme, Dámaso, Edelmira, Eduvigis, Escolástica, Eufrasina, Ezequiel, Fabián, Facundo, Félix, Hortensia, Iluminada, Inocencia, Julita, Justa, Justina, Melitón, Modesto, Narcisa, Patricio, Petra, Prudenciana, Pura, Ramiro, Ricardo, Rufina, Saturniano, Silverio, Ursucina, Virtudes i Zacarías.

Noms als llibres de les Defuncions: Agna María, Alberto, Alfonso, Amadeo, Amalia, Andrea, Apolonia, Asunción, Aurelia, Benita, Bruno, Cándida, Cecilia, Cirilo, Cristina, Cristóbal, Dionisia, Dominga, Estefanía, Eusebia, Fernando, Florencia, Generosa, Guadalupe, Honorata, Jacinto, Jovita, León, Lucila, Mercedes, Marcelo, Mariano, Marta, Mateo, Matías, Palmira, Pasiano, Perpetua, Primo, Rodrigo, Sebastiana, Serafina, Silvestre, Sinforosa, Tomas, Trifón, Verónica, Victoria i Virginia.

Els Cognoms

L'anàlisi dels cognoms es més complicat perquè en són dos. A partir del Registre Civil l'escriptura dels cognoms es va anant normalitzant.

Com fins fa poc, el pare era l'únic que transmetia el seu primer cognom als fills, i aquests als seus, allargant així la nissaga del mateix cognom. Quan el matrimoni tenia solament filles, o els fills no tenien descendència, s'acabava el cognom. El Piqué va ser substituït pel Benet, el Benaiges pel Vendrell, el Vidiella pel Castelló, el Giné pel Piqué i després pel Borràs, etc. Així s'anaven barrejant els cognoms. És clar que, com més nombrós sigui el cognom, matemàticament, més possibilitats té per a subsistir, i els menys nombrosos tendeixen a desaparèixer.

Per a clarificar el pes de cada cognom en el nostre poble, hem comptabilitzat tant el primer com el segon cognoms, i hem sumat tant els naixements com els òbits entre 1866 i 1920.

Quadres amb la llista dels trenta cognoms més habituals de Marçà:

Naixements entre 1866 i 1920			
Cognom1	Comptador	Cognom2	Comptador
Piqué	177	Barceló	172
Barceló	153	Piqué	116
Perpiñà	85	Giné	100
Giné	72	Sangenís	62
Borràs	71	Perpiñà	62
Marco	55	Gavaldà	51
Sangenís	52	Borràs	50
Gavaldà	48	Marco	47
Pellejà	48	Folch	46
Folch	44	Ginesta	45
Martí	39	Nolla	37
Sancho	38	Martí	37
Pedrol	36	Benaiges	37
Nolla	31	Pellejà	35
Cunillera	31	Sancho	30
Espluga	30	Castellví	30
Cugat	25	Sabaté	28
Sabaté	22	Espluga	27
Font	22	Franquet	24
Ginesta	22	Juncosa	21
Castelló	22	Vidiella	21
Solé	20	Muntané	19
Vallès	19	Solé	19
Juncosa	17	Font	18
Benaiges	17	Pedrol	18
Benages	17	Vallès	17
Tost	17	Manresa	17
Vidal	16	Escoda	16
Ferré	16	Castelló	16
Castellví	15	Pena	15

Defuncions entre 1870 i 1920			
Cognom1	Comptador	Cognom2	Comptador
Barceló	118	Barceló	115
Piqué	101	Giné	102
Giné	68	Piqué	75
Perpiñà	51	Perpiñà	37
Sangenís	44	Sangenís	36
Borràs	44	Borràs	34
Marco	41	Pellejà	34
Pellejà	33	Marco	34
Nolla	29	Gavaldà	31
Gavaldà	29	Sabaté	29
Martí	28	Espluga	27
Folch	28	Folch	20
Pedrol	28	Pedrol	19
Espluga	23	Castelló	18
Benaiges	19	Vidiella	18
Cunillera	19	Ginesta	17
Sancho	19	Franquet	16
Solé	17	Castellví	16
Sabaté	17	Nolla	14
Ferré	16	Sancho	14
Font	16	Solé	14
Juncosa	14	Martí	14
Benages	13	Benaiges	13
Gudí	12	Font	11
Vidal	12	Blanch	10
Ginesta	11	Rebull	10
Castellví	11	Juncosa	9
Cugat	10	Escoda	9
Vallès	9	Pujades	9
Vergés	9	Manresa	9

Sumant les dades dels dos quadres, la llista dels cognoms més habituals de Marçà en aquell temps és aquesta:

Cognoms més habituals		
Ordre	Cognom	Comptador
1	Barceló	558
2	Piqué	469
3	Giné	342
4	Perpiñà	235
5	Borràs	199
6	Sangenís	194
7	Marco	177
8	Gavaldà	159
9	Pellejà	150
10	Folch	138
11	Martí	118
12	Nolla	111
13	Espluga	107
14	Pedrol	101
15	Sancho	101
16	Sabaté	96
17	Ginesta	95
18	Benaiges	86
19	Castellví	72
20	Solé	70
21	Font	67
22	Juncosa	61
23	Castelló	56
24	Cunillera	50
25	Vallès	45
26	Vidiella	39
27	Cugat	35
28	Ferré	32
29	Benages	30
30	Franquet	30

Com es pot observar hi ha dos cognoms clarament destacats: Barceló i Piqué. Tot i que el Barceló és el més nombrós, el Piqué, amb més naixements, augura una expansió més gran.

Tots coneixen gent que es diu Giné, Perpiñà, Borràs, Sangenís, Marco, Gavaldà....., però també hi ha altres cognoms, menys coneguts o que van venir de fora. Són els que no surten a la llista i potser molts d'ells ja han desaparegut del nostre poble. Marçà entre 1880 i 1890 va viure una dècada d'expansió, es preparava l'arribada del ferrocarril. La construcció d'aquesta infraestructura va portar molta gent al poble i alguns s'hi van quedar. I tampoc em d'oblidar els casaments amb els pobles veïns.

Els cognoms no tant habituals, però que ja estaven presents en una o varies famílies del nostre poble i que ens són coneguts: Anguera, Bartolomé, Benavent, Benet, Bonet, Carreté, Castellnou, Colom, Creixenti, Crusat, Domènech, Escoda, Gudí, Manresa, Martori, Mestre,

Miralves, Muntané, Pellisé, Pena, Piñol, Pujades, Puñet, Quintana, Queixalós, Riera, Rion, Rofes, Roig, Rojals, Salsench, Serrano, Sicart, Simó, Turú, Vendrell, Vernet i Vidal,

Vegem ara més cognoms, minoritaris, de gent que també es trobava a Marçà, potser no tan coneguts, jutgeu vosaltres:

Alegre, Ambrós, Asens, Berenguer, Bioto, Boquera, Cavallé, Cebrià, Cluet, Compte, Dalmau, Escudé, Estalella, Estrem, Foguet, Fornós, Fortunado, Gallard, Garcia, Gordó, Griñó, Guilera, Guiu, Jardí, Jordà, Llaberia, Llorens, Maní, Margalef, Marquès, Matabacas, Mercadé, Monté, Muniesa, Ossó, Poblet, Prous, Raposo, Rius, Rocamora, Rom, Rufí, Sangüesa, Sanz, Sastre, Susà, Tost, Trech, Vall, Vallespí, Vellet, Verdun i Vilà.

Dues Curiositats

La primera defunció que es va anotar al Registre Civil va ser la d'una dona anomenada Rosa Benaiges Gavaldà, de 66 anys, que va morir el dia u de gener de 1875 a la travessia del carrer Major, anys després anomenat carrer del Mestre Sanz. Però el jutge, al marge de l'acta va anotar una defunció anterior, la de Pasiano Marsal Pérez, de 41 anys, que havia mort el dia disset de desembre de l'any anterior.

Pasiano Marsal Pérez es va casar amb Gertrudis Ginesta Piqué, un dels seus néts és Eusebi Castellví Marsal, que va marxar cap a Tivissa. Ca l'Eusebio és la casa del carrer del Mestre Arnau, 21.

El jutge era Josep Antoni Sancho Prous, avantpassat de Cal Julià i de Cal Cisquet, i el secretari del jutjat era Josep Piqué Cots, avantpassat de Cal Trinet.

El primer naixement va ser anotat en un quadern, doncs el Registre Civil encara no existia, però alguns Ajuntaments, entre ells el nostre, ja havia començat a fer les primeres relacions de naixements.

La primera inscripció és la d'una nena que es deia Maria Barceló Borràs, que va nèixer el dia dos de gener de 1866, filla de Francesc i de Maria. La Maria, que va morir molt jove, és de la família antecessora de Cal Xollat, al carrer del Pintor Sancho, 19.

[MO] Marçà Orígens, setembre de 2020